23. ՄԻՐԶԱ̈-ԽԱՆ

Կելնի, կելնի մեյ խապ .խովիվ ինա̈ն ուր կնիկ։ Էսա նախրչին բյություն օր նախիր կիսկեր առաճ, կտաներ տաշտեր արածալ։ Էսա նախրչու կնիյն ի, բյություն օր խայց կկապի, կառնի կէրթա տաշտ, կնստեն մեյտրա կուտեն։ Էսա կնիկն ի, հա̈ կծարվընա, կէրթա̈ գյետից ճյուր կխմի։ Քանի էսա ճյուր որ կխմի, կելնի էսա կնգյան փորի մեչ կծիքյ։

Էսա կնգյան օր կուգյա, մեյ խապ տղա կպիրի, պիրած գյեռ մեյ խապ կծիքյ։ Տղեն որ կպիրի էսա կնիկ, տյուր-տրկեցներ կթափեն կուգյան։ Կուգյան կտիսնան, որ ի՞նչ. էսա կնիկ մեյ խապ կծիքյ ի պիրե։ Կառնեն ըստեխ կկլորին, էնտեխ կկլորին, սորա կառնին, կկլորին պատխան, կմնա էնտեխ։ Էսա կնգյան քեռըն ի, որ խաբար կտանին, կուգյա, կելնի կվազի կուգյա։ Կուգյա կտիսնա, որ ի՞նչ. ելած մեյ խապ կծիքյ ի գյեռ, էն էլ կլորեր ին պատխան։

Էսա կծիքյն ի, որ ուր մորքյուր կտիսնա թե չէ՝ լեզու կելնի կասի. - Վա՜յ, մորքյուր, տյու պարեւով էկար, խազար պարեւով։

Կելնին խա̈բա̈ր կտանին իսոր բաբոյին, թե քյե տղեմ'ի ելե։ Խերն ի, շատ կուրախնա. իրիկուն շոտ կելնի ·կուգյա տուն։ Խերն ի, ա̈լա̈ ոտկեր շիմքյան վերեն ·չի··տրե, էսա կծիքյն ի, կասի. - Վա՜յ բաբո, տյու պարեւով էկար, խազար պարեւով։

Էսա կծիքյ ի, կասի. - Բաբո, առապուն որ կելնես վեր, մեյ խապ խաչ խան իրեստ, կնա̈ խորի պերան պա̈յ, ասա. «Թա̈ր խան Թաթար-խան, Միրզա̈-խան պարեւով կանի, կասի՝ սուֆրեն տուր տանեմ»։

Թա̈ր-խան Թա̈թար խան սուֆրեն կուտա, կառնի կուգյա։ Կառնի կուգյա, ճանբախ կասի. «Մեյ խապ պանամ, տիսնամ խենքյ իսորա մեչ ինչ կա, որ զիկ էօրեռխկեց, ասաց. կնա̈ սուֆրեն առ, արե»։

Բաբոն ի, սուֆրեն կպանա, կտիսնա, որ զատ չկա մեչ, մեյ խապ ճպոտ մ'ը կա մեչ։ Կառնի էտա ճպոտ, կասի. «Մեյ խապ զանիմ իսոր

վերեն, փիսնամ խենքյ, ի՞նչ կէլնի»: Մեյ խափ կզա̈նի վեր սուֆրեն, կփիսնա, որ ի՞նչ. խա̈զա̈ր գյոնսգյոն ոսկի թա̈փսիյիփերաց վերեն, խազար փեսակ կեր-կերակուր կուգյա վեր սու̈ֆրին:

Բաբոն ի, կնսփի խորոփ կուշփ կուփի, փառնա կասի. «Մեյ խափ էլ զանեմ, փիսնամ խենքյ էլ ի՛նչ կուգյա»: Ձա̈նի թե չէ՝ կփիսնա որ բյություն կվերցվին: Մարթն ի, ճպոփ կփնի սուֆրի մեչ, թա̈լի քյամակ, պիրի փուն: Պիրի փուն բյություն օր գյեռ ճպոփ խանեն, զանին վեր սուֆրին, խաց գյա ուփին, էլմ'էլ ճպոփ զա̈նին վերեն վերցվի:

Էսա կծիքյն ի, էն մեկել օր կասի. - Բա̈բո, վաղ առափուն էլմ կէլնիս վեր, խաչ կխանես իրեսփ, կէրթա̈ս էլմ'էլ էն խորի պեռնի վերեն, կասես. «Թա̈ր-խան Թա̈թա̈ր-խան, Միրզա̈-խան պա̈րեռվ կանի, կասի՝ էրկյանքյն էլ փուր»:

Թա̈ր-խան էրկանքյն էլ կուփա կպիրի: Էսա մարթն ի, կառնի էրկանքյ, կուգյա ճա̈նբախ: Կասի. «Մեյ խափ փիսնամ խենքյ էսա էրկնքյի մոփ ինչ խու̈նար կա»: Կառնի, կնսփի, ծոցից կխանի էրկանքյ, կբաշլայի էրկնքյի փեփ պռնել, էրկանքյ փա̈ռցուցել: Որ չի փա̈ռցուցե՝ էրկնքյի փկանց կբաշլայի ոսկի թափել: Էսա մարթն ի, ուր ջեռբեր բիթյուն կլցի, կառնի էրկանքյ, կուգյա փուն:

Էսա մարթն ի, էսա էրկնքյով ուր փուն-փեղ զմեն կանի ոսկի, ըսկուն որ էլ փեղ չի մընա: Շափ կզանգյընան: Ըսկուն ճեռչ, թազա խորոփ քեռշկ-սարեմ կշինին, որ փան խով կառնի վեր թաքավուրու փան:

Ավուր մեկ էսա կծիքյն ի, կասի. - Բա̈բո, մենքյ խորոփ զանգյնցանք, մկա պիփի էրթաս թաքավուրու ախչիկ ուզես զիկ խամար:

Բաբոն ի, կասի. - Բալամ, ի՞նչխ կէլնի, ի՞նչխ չէլնի. թաքավոր քյե ախչիկ չի փա, արե վազ կաց էփա սավփից:

Էսա կծիքյն ի, կասի. - Չէ, բաբո, փյու կնա, իլաքյ պիփի էրթա̈ս: Կնա̈ փես, խո քյե կթողնի պաց:

Բաբոն ի, կէլնի կէրթա̈ թաքավորու մոփ, կասի. - Թաքավոր ապրած կենաս, քյո ախչիկ պիփի փաս իմ լաճուն:

Թաքավորն ի, չէ չի ասե, կասի. - Աղեկ, թող քյո խա̈բա̈ր էլնի:

Էսա մարթն ի, որ թաքավորուց խոսկ կառնի, կուգյա խարսնսի թա̈ղա̈րուքյ կփիսնա: Վարիասլ կպսակին:

Թաքավորու փնեն ախչիկ կպիրեն ժամ: Էսա մարթն էլ կծիքյ կփնի ուր սւքի փակ, կառնի կուգյա ժամ որ պսակին: Ջաղամաթ կուգյա, կլցվի ժամ որ փիսնան թաքավորի ախչկան պսայվել: Թաքավորու ախչիկ կպիրին, կայնցուցին որ պիփի պսակին, կփիսնան, որ խարս կա՝ փեսա չկա:

Խարս կփիսնա, որ ուր ոփկերուց մեչ մեյ խափ կծկյի պես պամ հա կէրթա, կուգյա: Վարիասլ կպսակին, խարս կառնին, կուգյան փուն: Բաբոն էլ գյնա կծիքյ կառնի, կփնի ուր սւքի փակ, կպիրի փուն:

Էսա կծիքյ ինսւն թաքավորու ախչիկ կպսակին, կպիրեն փուն: Գյեռ էն մեկել օր պիփի փանեն մեյփեղ: Կառնեն խարս ինսւն էփա կծիքյ,

կփանին կխճին օդեն, փուռ կկոծին վերիյիղներ, կուգյան: Էսա կծիքյն ի, կլորվի, կէրթա էնփեխ, կլորվի կէրթա էսփեխ:

Էսա ախչիկն ի, կասի. «Ես ի՞նչ անեմ էսա կծիքյ»: Էսա հալի մեչն ի, կբաշլայի լալ, մոմռալ վեր ուր հալին: Կծիքյն ի պիրդան ուր կծկե խալվներայ մեչեն կուգյա փյուս: Որ կուգյա փյուս, էսա ախչիկն ի, կփիսնա որ երիփասարթ, թոսուն, ոսկի սրմա ծամերով մեյ խափ խորոփ բաբագյիթ փղեմ' ի գյեռ ուր առաճ կայնե: Էսա ախչիկ որ կփիսնա էսա փղեն, շափ կուրախնա: Էփա կիշեր չյուր լո՛ս կասեն, ծծղան, քեռֆ կանեն չյուր լո՛ս: Առափուն էլ կէլնին վեր էսա փղեն ի, կէրթա կլվասվի, չայ-պա՜ն կխմի, կփառնա էփա կծկի խալվներ կխայնի կէլնի կէրթա: Զմեն օր գյեռ էփսկնա կանի. կիշեր կծկի խալվներ կխանի, փառնա խորոփ ջահել, առավոփներ գյեռ էփա կծկի խալվներ կխայնի, էրթա ուր պանին:

Ավուր մեկ էսա թաքավորու ախչկան պարեկամներայ մեյ' կուգյա իտոնյ փուն: Կփիսնա որ էսա ախչկան մարթ մեյ խափ կծիքյ մ'ի: Կէրթա էսա ախչկան կասի. - Ախչիկ, փյու էսա կծիքյ կիշերնիյ ի՞նչ կանե՞ս, ի՞նչխ քյո սըբր կպիրի, որ կիշեր չյուր լոս իսրա խեփ կպառկես:

Էսա ախչիկն ի, զմեն պան էսա կնգյան կպափմի: Կասի. - Գյեռ կիշրնիյ ուր կծկե խալվներ կխանի, կփառնա՜ մեյ խափ խուռն-խրեղեն երիփասարթ չյուր լոս, որ լոյսնա, կլվասվի, չայ-պան կխմի, կփառնա էսա կծկե խալվներ կխայնի, կէլնի գյունդըմ, կէլնի կէրթա:

Էսա կնիյն ի, կասի. - Անխելք ախչիկ, փյու ծռեր ես, ի՞նչի կթողնես էփա սիրուն, ասփծու պափկեր երիփասարթ էրթա կծկվի մեչ էփա կծկին, ուր խորոփկութեն մնա մեչ ինոր:

Ախչիյն ի, կասի. - Ի՞նչխ անիմ ապա, գյեռ իմ կսմաթ էփա յի:

Էսա կնիյն ի, կասի. - Կիփես ի՞նչխ արա, ախչիկ: Եփ առապուն քյո մարթ կէլնի կէրթա հարկավոր, փյու պռնի ինոր կծկե խալվներ պիր կրակի մեչ վառի: Թող քյո ջահել, խորոփ մարթ մեյ խապ էսա ասփվորի վերեն. ման գյա:

Էսա ախչիկն ի, էսա կնգյան կլսի, կէլնի էն մեկել օր եփ մարթ կէրթա՜ հարկավոր, կպռնի էփա կծկի թելեր բիթյուն կլցի վեր կրակին, կվառվի, կէլնի կուփ: Մարթն ի, հարկավորի մեչ կիմնա որ ուր խալվներ վառեր ին: Ուր ջան էլ բիթյուն կէլնի յարա, կուգյա էօդեն, կնգյան կասի. - Տեսար ի՞նչ օղիյա խանիր իմ գյլեոխ, փյու որ իմ խալվներ վառեցիր, իմ ջան վառեցիր:

Կասի, կէլնի էփասկնա յարալու-յարալու կնգյան կասի. - Ես կէրթամ իմ խոր մոփ: Կէրթամ, որ իմ ջան սաղացուցեմ, չյուր իմ ջանի սաղանալ փյու բություն օր՝ առափուն իրիկուն գյաս իմ մոփ, իմ խորի պենի վերեն խաբար կուփաս, կէրթաս:

Կասի, կէլնի յարալու-յարալու կէրթա, կմփնի ուր խոր խոր:

Էսա ախչիկն ի, զմեն օր առափուն իրիկուն, կէրթա վեր էփա խորի պենին, խեփ էսա լաճուն խաբար կուփան:

Թա̈ր-խան Թա̈թա̈ր-խան ի, կփիսնա որ ուր լաճ զմեն օր՝ առափուն իրիկուն, կէրթա սահաթներով, նոր կուգյա փուն: Թա̈ր-խան Թաթա̈ր-խան մեկ օր ուր լաճուն կասի. - Զմեն օր որփե՞ղն ի կէրթաս:

Լաճն ի, կասի. - Մարե, կէրթամ ֆռալ փյուս:

Միրզա̈-խան ի, քյառսուն օր կթմմի, ուր յարեքյ կյրի: Մեկ օր ուր կնգյան կասի. - Վաղն արի, որ փախենք, ես աղեյցեր եմ:

Էն մեկել օր էսա ախչիկն ի, կէլնի կէրթա̈ խորի պերան պայց կանի, կբռռա, կասի. - Միրզա-խան, ես հա̈զր եմ, արի:

Միրզա-խան ի, կէլնի ուր պապրասփութեն կփիսնա, կուգյա: Կուգյա կէլնի խորից փյուս, խեփ էսա ախչկան կփախին:

Թար-խան Թաթար-խա̇ն ի, կփիսնա, որ ուր լաճ անգյնցավ, կէլնի ախչիկ կէօրեռխկի, կասի. - Կնա̈ փես Միրզա խան ի՞նչխ էլավ:

Էսա ախչիյն ի, կէլնի կուգյա, ըսփեխ կինի, էնփեխ կինի՝ Միրզա-խան կնդնելու, Միրզաւ-խան չկա:

Կուգյա, մոր կասի. - Մարե, Միրզա-խան չկա:

Մերն ի, կիմնա որ Միրզա̈-խան պսայվեր ի, կնիկ ունի, կէլնի կասի. - Ի՞նչխ որ էլնի՝ պիփի էնեք, Միրզա̈-խանի իփե ինոր պռնեքյ:

Կէլնեն կինեն Միրզա̈-խանի ինա̈ն ուր կնգյան իփև:

Միրզա-խան ի, կփիսնա որ ճար չկա, ուր կնգյան կանի գյարի, ինքյն էլ կէլնի ճյուր արող:

Թա̈ր-խան Թա̈թա̈ր-խանի ախչիկն ի կուգյա, կփիսնա որ մարթ չկա. մեկ գյարու առփ կէլնի ինան, մեյ խափ ճյուր արող, մեչ գյեռ ճյուր կանի: Էսա ճյուր արող մարթուն կխառցուցի. - Ախպեր, ախպեր, փյու ըսփեղ մարթ ինան կնիյ չփեսար:

Էսա մարթն ի, կասի. - Չէ:

Թար-խան Թաթար-խանի ախչիյն ի, կփիսնա որ մարթ չկա, կփառնա կուգյա մոր կասի. - Մարե, մարթ չկեր, մեյ խափ գյարու առփ կեր, մեյ խափ էլ մարթ՝ ինե ճյուր կաներ:

Մերն ի կասի. - Վազի կնա՛, էն գյարու առփից մեյ խափ գյարի քյաշի, առ արե:

Էսա ախչիյն ի, կվազի կուգյա կփիսնա որ նա գյարու առփ կա, նա պան: Կփիսնա որ մեյ խափ կորեկ առփըմ կա, այհլեոր մեչ կկփկփա: Կուգյա, մոր կասի. - Մարե, նա̈ գյարու առփ կա, նա̈ պա̈ն: Մեյ խափ կորեկ առփըմ կեր, այհլեոր ինե կկփկփեր:

Մերն ի, կասի. - Վազի կնա, էփա կորեկ առփից մեյ խա̇փ կորեկ փոթու, առ արե:

Էսա ախչիյն ի, չյուր կուգյա, չյուր կուգյա, չյուր հա̈ն-հյուն, կփիսնա որ - նա կորեկ առփ կա, նա պան. կփիսնա որ մեյ խափ խռվիվ՝ մեյ կփեր ոխչար իսկե առա̈ճ, կէրթա̈: Էսա ախչիյն ի, կասի. - Ախպեր,ախպեր, փյու ըպրեղ իսկի մարթ ինան կնիկ չփեսա՞ր:

Էսա մարթն ի, կասի. - Չէ, ես մարթ չեմ փեսե:

Էսա ախչիյն ի, կուգյա կասի. - Մարե, նա կորեկ առփ կեր, նա

պան: Մեյ խապ մարթըմ տեսա, որ կտերըմ ոխչար իսկեր էր առած, կէրթեր:

Մերն ի, կասի. - Վազի, ախչի. վազի կնա էտա կտերից մեյ խապ ոխչար պռնի, առ արե: Էն ոխչար Միրզա-խանի կնիյն ի. էն խռվիվն էլ Միրզա-խան ի:

Ախչիյն ի, կէլնի կվազի տիսնա խենքյ էն ոխչրի կտեր էնտեղ ի. մեյ խապ առնի գյա: Կվազի կուգյա, կտիսնա որ նա ոխչար կա. նա պյան: Իրիկուն կուգյա, մոր կասի. - Մարե, նա ոխչար կա, նա պան:

Թար-խան Թաթար-խան ի, որ կտիսնա ախչիկ չկառցավ պիրեր, կէլնի ինք էլ խետ ախչկան կինեն Միրզա-խանի իտև որ պռնեն: Միրզա-խանի ճար կկտրի, կփախի: Թար-խան Թաթար-խան կինի իտոր իտև: Էսա կփախի, Թար-խան Թաթար-խան կլարի. Միրզա-խան կփախի, Թար-խան կլարի:

Միրզա-խան ի, կտիսնա որ Թար-խան կլարի, քիչ ի մնացե որ խասնի ուրենց, ճար կկտրի կթալի էտա սար-քար սանտրեռքյ, որ Թար-խան չկանա ճամբախ առնի: Թար-խան ի, էտա սանտրեռքյ կկտրի, կնցնի: Միրզա-խան ի, կտիսնա որ էն էլ ընցավ, կթալի սանդր, կասի՝ բալքյի խշթվի ճաներ՝ էլ չկանա գյա: Կտիսնա որ ֆայդա չանե, Թար-խան էն էլ կնցնի:

Միրզա-խան ի, կտիսնա, որ ճար չկա, կթալի առծլի, էտա բիթյուն սար-քյար կանե առծլի, կասի՝ բալքյի ինցյա ջանդկներ կտռտվի, չկանան գյա:

Թար-խան ի, կտռտվելով, պռտվելով էտա առծլներած վիրվից էլ կնցնի:

Միրզա-խան ի, կտիսնա որ առծլներաց վերվեն էլ ընցավ Թար-խան, ճար կկտրի, կասի՝ թալեմ սապոն, բալքյի չկանան գյա:

Թար-խան ի, կուգյա կտիսնա որ սապոն ի թալե: Շատ չապալամիշ կէլնեն, քյանի կէլնեն՝ եա կլպրտան կուգյան տակ: Ձաներն էլ բիթյուն կտռտվի, պրտվի, որ կէլնեն սապոնի վերեն, թե որ ջաներ բիթյուն կտռտված, պատռտված ի, էսա սապոնի ջրեր բիթյուն կէրթա մեչ իտոնց յարին: Բիթյուն կտառնա լափաչա յարա, ընկուն որ էլ չեն կանա ափյում ափման տեղ դնե: Թար-խան ի, կտիսնա որ ճար չկա, էլ չի կանա էրթա, փեռր-փեռշման խետ ուր ախչկան կտառնանետ կուգյան տուն:

Միրզա-խան ի, կտիսնա որ Թար-խան ետ տառցավ, էլ իտոնց իտվից չի գյա: Մարբասպ կէլնեն կէրթան թաքավուրու տուն: Թաքավորն ի, որ կտիսնա ուր ախչիկ ինան ուր տեաճն, շատ կուրախանա: Նոր քեռֆ, նոր ուրախութեն կանեն: Էսա լաճ էլ կծկե մեչ չի մտնե: